

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi E. J. Längmanin rahastojen siirtämisestä Suomen Kulttuurirahastolle

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksen mukaan Suomen Pankki oikeutettaisiin luovuttamaan niin sanotut Längmanin rahastot Suomen Kulttuurirahastolle. Rahastojen varoilla tultaisiin edelleenkin edistämään tiedettä ja taidetta Suomessa ja taloudellista vaurastumista

sekä sosiaalisten ja terveydellisten olojen parantamista Oulun ja Lapin lääneissä.

Laki on tarkoitus saattaa voimaan heti sen jälkeen, kun eduskunta on sen hyväksynyt.

PERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne ja ehdotetut muutokset

1.1. Nykyinen tilanne

Kauppias ja tehtailija E. J. Längman määräsi 20 päivänä joulukuuta 1859 päivätyssä testamentissaan jälkeenjäävästä omaisuudestaan noin 155 000 hopearuplaa rahastoitavaksi kahdeksi rahastoksi (A- ja B-rahastot), joiden tuotto oli käytettävä Suomen kaikkien säätyjen ja kansanluokkien eduksi. Testamentista annettiin kertomus vuoden 1867 valtiopäiville. Testamentissa edellytettiin, että varojen hoitoa varten oli muodostettava erityinen komitea. Vuoden 1877 valtiopäivillä säädetyt katsoivat voivansa itse olla testamentin tekijän tarkoittama komitea, joka ottaa rahastot hoitoonsa. Säädetyt antoivat pankkivaltuusmiesten tehtäväksi säätyjen edustajana ottaa vastaan rahastot. Rahastojen hallinto annettiin Suomen Pankin johtokunnan tehtäväksi.

Eduskunta on valtiosäätyjen seuraajana hoitanut rahastoja. Valtiopäiväjärjestyksen 50 ja 83 §:ssä mainittuihin, eduskunnan vastattavina oleviin rahastoihin on luettu kuuluviksi myös Längmanin rahastot.

Rahastojen hoito on edelleen Suomen Pankin johtokunnan tehtävänä eduskunnan pankkivaltuusmiesten valvonnassa. Rahaston asioiden hoito tapahtuu Suomen Pankissa virkatyönä. Suomen Pankin tilintarkastajat vastaavat rahastojen hallinnon, hoidon ja kirjanpidon tarkastamisesta pankin vuositilintarkastuksen yhteydessä. Pankkivaltuusmiehet valvovat rahastojen hoitoa sekä tekevät apurahojen jakopäätökset ja hyväksyvät apurahoja koskevat tilitykset. Pankkivaltuusmiehet lähettävät vuosittain kertomuksensa eduskunnan pankkivaliokunnalle, joka tutkii rahastojen hoitoa ja tilaa sekä antaa kertomuksen eduskunnalle.

Testamenttimääräyksiä noudattaen on A-rahastoon perustettu alarahastoja. Näitä ovat kunnallisrahasto, A-rahaston alarahasto n:o 2 ja yrittäjärahasto. Ohjeet rahastojen korkovaroista annettavien apurahojen jakoa varten on vahvistettu eduskunnan päätöksillä.

Kunnallisrahastosta annettujen ohjeiden (252/54, 224/71) mukaan apurahoja jaetaan eräissä Oulun ja Lapin läänien kunnissa Suomen kansalaisille, kunnille, seurakunnille, yhteisöille ja laitoksille käytettäväksi lähinnä terveydenhuollollisiin ja opetuksellisiin tarkoituksiin. A-rahaston alarahasto n:o 2:sta annetun ohjeen (46/66)

mukaan apurahoja annetaan Suomen Syöpäyhdistyksen välityksellä Suomen kansalaisille sekä suomalaisille yhteisöille, säätiöille ja laitoksille käytettäväksi syöpäsairauksien torjuntatyöhön. Yrittäjärahastosta annetun ohjeen (108/72) mukaan apurahat annetaan Oulun ja Lapin läänien kunnille, säätiöille, taloudellisille yhdistyksille ja muille taloudellista toimintaa edistäville yhteisöille ja laitoksille käytettäväksi erilaisen yritystoiminnan edistämiseen, joka koituu yhteisen edun hyväksi.

E. J. Längmanin B-rahastosta annetun ohjeen (473/69) mukaan rahaston korkovaroista voivat saada apurahoja Suomen kansalaiset sekä suomalaiset yhteisöt, säätiöt ja laitokset. Apurahat annetaan tieteen ja taiteen edistämiseksi sekä kirjallisia teoksia varten.

1.2. Ehdotetut muutokset

Längmanin rahastojen hoidon ei voida katsoa soveltuvan Suomen Pankin toimialaan ja tehtäviin. Rahastoja koskeva päätöksenteko ja apurahojen jakomenettely ovat muodostuneet jaettaisiin summiin nähden varsin työläiksi.

E. J. Längmanin rahastot ja niiden hoito olisi tarkoituksenmukaisinta siirtää sellaiselle yhteisölle, jolla olisi organisaationsa ja avustusmenettelyjen hoitamisessa saavutetun kokemuksen nojalla valmiudet huolehtia varojen sijoittamisesta tuottavalla tavalla ja järjestää avustusten jako rahastosta testamentintekijän alkuperäistä tahtoa noudattaen.

Käydyissä neuvotteluissa Suomen Kulttuurirahasto on ilmoittanut olevansa valmis ottamaan Längmanin rahastot hoidettavakseen. Suomen Kulttuurirahasto soveltuisi vastaanottajaksi hyvin, koska Kulttuurirahaston ja sen maakuntarahastojen tarkoituksena on henkisen ja taloudellisen kulttuurin edistäminen. Lisäksi Kulttuurirahastolla on varojen hoidon ja avustusten jaon kannalta tarpeellinen organisaatio.

Rahastojen siirtäminen olisi tarkoituksenmukaisinta toteuttaa oikeuttamalla Suomen Pankki luovuttamaan varat Kulttuurirahastolle. Rahastojen varoilla tulisi edelleenkin edistää tiedettä ja taidetta Suomessa ja taloudellista vaurastumista sekä sosiaalisten ja terveydellisten olojen parantamista Oulun ja Lapin lääneissä. Kulttuurirahastolle ehdotetaan annettavaksi mahdollisuus luovuttaa Oulun ja Lapin läänien sosiaalisten ja terveydellisten olojen parantamiseen tarkoitettuis-

ta varoista osa edelleen käytettäväksi näihin tarkoituksiin vastaanottajien toimesta.

Suomen Kulttuurirahasto sitoutuisi perustamaan E. J. Längmanin rahaston, joka tarkoitukseltaan vastaisi nykyistä B-rahastoa sekä Längmanin yrittäjärahastot, jotka toimisivat Kulttuurirahaston Lapin, Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan rahastojen yhteydessä ja joiden tarkoitus vastaisi nykyistä yrittäjärahastoa.

Lisäksi Kulttuurirahasto perustaisi Längmanin kunnallisrahaston, jonka tarkoitus vastaisi nykyistä kunnallisrahastoa. Kulttuurirahasto kuitenkin luovuttaisi kunnallisrahaston varat edelleen niille Oulun ja Lapin läänien kunnille, joiden välityksellä apurahat nykyisin jaetaan. Näin saadut varat kunnat voisivat käyttää kunnallisrahaston tarkoitusta vastaaviin tarkoituksiin joko välittömästi tai rahastoimalla ne.

Edelleen Kulttuurirahaston tarkoituksena on luovuttaa A-rahaston alarahasto n:o 2:n varat Suomen Syöpäyhdistykselle käytettäväksi syöpäsairauksien torjuntatyöhön Oulun ja Lapin lääneissä.

Kunnallisrahastosta ja A-rahaston alarahastosta n:o 2 annettujen ohjeiden mukaan apurahoja ei myönnetä sellaisiin tarkoituksiin, joita avustamalla vähennettäisiin kuntien lakisääteistä huoltovollisuutta. Tarkoituksena on asettaa varojen luovutuksille ehdoksi, ettei varoja vastaisuudessaakaan käytettäisi tarkoituksiin, jotka kuuluvat kunnille lainsäädännön perusteella.

2. Asian valmistelu

Suomen Pankin hallintoa ja tilaa vuodelta 1977 koskevan tarkastuksen johdosta antamassaan mietinnössä (n:o 3/1978 vp.) eduskunnan pankkivaliokunta oli esittänyt, että Suomen Pankin toimesta selvittäisiin mahdollisuudet siirtää Längmanin rahaston hoito sopivalle virastolle tai laitokselle taikka että rahaston hoitoa muuten yksinkertaistettaisiin. Pankkivaliokunta on 21 päivänä joulukuuta 1983 eduskunnan pankkivaltuusmiehille lähettämässään kirjeessä pitänyt rahastojen siirtoa Suomen Kulttuurirahastolle tarkoituksenmukaisena. Valiokunta on katsonut, että siirtopäätös tulisi tehdä lainsäädäntömenettelyä käyttäen.

Hallituksen esitys perustuu eduskunnan pankkivaltuusmiesten valtioneuvostolle 9 päivänä marraskuuta 1984 tekemään esitykseen.

3. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Tämän hetken tilanteen mukaan E. J. Längmanin A-rahaston varat ovat noin 4 450 000 markkaa ja B-rahaston varat noin 700 000 markkaa. Luovutettavien varojen yhteismäärä olisi noin 5 150 000 markkaa.

Tarkoituksena on, että Suomen Kulttuurirahasto perustaisi varoilla E. J. Längmanin rahaston tieteen ja taiteen edistämiseksi, jonka pääomaksi tulisi noin 1 750 000 mk sekä Lapin, Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntarahastojen yhteyteen Längmanin yrittäjärahastot, joiden pääomaksi siirrettäisiin noin 1 320 000 mk. Suomen Kulttuurirahasto luovuttaisi edelleen perustamansa Längmanin kunnallisrahaston pääoman noin 1 880 000 mk määrätuille 14 kunnalle Oulun ja Lapin lääneissä sekä Suomen Syöpäyhdistykselle 200 000 mk E. J. Längmanin rahastoksi syöpäsairauksien torjuntatyöhön Oulun ja Lapin lääneissä.

4. Voimaantulo

Laki on tarkoitus saattaa voimaan heti sen jälkeen, kun eduskunta on sen hyväksynyt.

5. Säättämisyjärjestys

E. J. Längman on testamentissaan edellyttänyt, että varat käytetään Suomen kansan hyväksi ni-

den hoitoa varten asetettavan komitean toimesta. Tänä komiteana on toiminut ensin Suomen säädyt ja sittemmin eduskunta. Vastaanottamalla varat säätyjen on katsottava hyväksyneen testamentissa olevat varojen hoitovelvoitteet ja sitoutuneen varojen käyttämiseen testamentissa määrättyllä tavalla. Testamentatut varat ehdotetaan siirrettäväksi Suomen Pankin ja eduskunnan hoidosta Suomen Kulttuurirahastolle, joka on yksityisoikeudellinen säätiö. Rahastojen hoidosta ja tileistä ei enää anneta kertomusta eduskunnalle eikä eduskunta voisi vaikuttaa rahastojen hoitoon tai hallintoon.

Esitykseen sisältyvä oikeus lopettaa Längmanin kunnallisrahasto ja jakaa sen varat yhdellä kertaa Oulun ja Lapin läänien kunnille poikkeaa testamentintekijän tarkoituksesta, joka oli varojen rahastoiminen. Testamentattujen varojen omistusoikeuden siirtäminen yksityisoikeudelliselle säätiölle sekä rahastointivelvoitteesta poikkeaminen merkitsevät sellaista puuttumista testamentin määräyksiin, jonka voidaan katsoa olevan ristiriidassa hallitusmuodon 6 §:ssä säädetyn omaisuudensuojan kanssa. Tämän johdosta lakiehdotus ehdotetaan käsiteltäväksi eduskunnassa valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki**E. J. Längmanin rahastojen siirtämisestä Suomen Kulttuurirahastolle**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä määrättyllä tavalla, säädetään:

1 §

Suomen Pankki oikeutetaan luovuttamaan kauppias ja tehtailija Erik Johan Längmanin Suomen kansalle testamenttaamat varat Suomen Kulttuurirahastolle.

Näillä varoilla Suomen Kulttuurirahaston tulee perustaa E. J. Längmanin rahastot, joiden tarkoituksena on edistää tiedettä ja taidetta Suomessa sekä taloudellista vaurastumista ja sosiaalisten ja

terveydellisten olojen parantamista Oulun ja Lapin lääneissä. Suomen Kulttuurirahasto voi kuitenkin luovuttaa edelleen osan varoista käytettäväksi sosiaalisten ja terveydellisten olojen parantamiseen Oulun ja Lapin lääneissä.

2 §

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 198 .

Helsingissä 15 päivänä helmikuuta 1985

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO